

Drámapedagógia a felsőoktatásban

– a magyarországi képzések elemzése szakértői interjúk alapján –

Körömi Gábor

A tanulmány eredeti, teljes változata a TÁMOP-3.1.15-14-2014-0001 azonosító számú kiemelt projekt keretében az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet által kiírt, a Mondolat Iroda Kft. által kivitelezett, dr. Eck Júlia szakmai vezetésével megvalósított „A drámaoktatás helyzete a köznevelésben és a színházi nevelés a köznevelés eredményességéért” kutatási-fejlesztési feladat részeként jött létre.

„A drámaoktatás helyzete a köznevelésben és a színházi nevelés a köznevelésben eredményességéért”³ című 2015-ös TÁMOP 3.1.15-14-0001 támogatásával megvalósult kutatás az alábbi öt részfeladatban vizsgálta a drámapedagógia hazai helyzetét.

1. A drámatanítás képzési rendszerének feltérképezése, különös tekintettel a hiányterületekre.
2. A drámaoktatás jelenlegi helyzetének feltárása.
3. A tevékenység fejlesztési szakasza.
4. Jó gyakorlatok gyűjtése, tartalmi leírása, szakmai műhelynapok szervezése.
5. Adatbázis-fejlesztés a színházi nevelési programokhoz kapcsolódóan.

A kutatás szakmai vezető-helyetteseként a különböző részfeladatok koordinálása és a kutatási produktumokat beadó Mondolat Kft. felé való közvetítés mellett az első részfeladatban kaptam szerepet. Ennek a részfeladatnak az volt a célja, hogy bemutassa a felsőoktatási és továbbképzési rendszerben található, drámapedagógiával kapcsolatos képzéseket.

„A 90-es évek közepe óta a drámapedagógiával, drámatanítással, színházi neveléssel kapcsolatos képzések sokszínű palettája alakult ki a magyar továbbképzési és felsőoktatási rendszerben. Ahhoz, hogy ezekről átfogó képet kapjunk, elsődleges fontosságú ezek feltérképezése, részben a képző intézmények által közzétett dokumentumok, képzési programok alapján, részben a képzési rendszerek kialakításában, megszervezésében, elindításában szerepet vállaló szakemberek véleményének, tapasztalatainak megkérdezésével.”⁴

A pályázat keretében igyekeztünk átfogó képet adni a 2015-ben működő, drámapedagógiával, drámatanítással, színházi neveléssel kapcsolatos felsőfokú képzések és továbbképzések rendszeréről az alábbi keretrendszerben:

- A képző intézmények háttérdokumentumainak, képzési programjainak elemzése azok időtartama, felépítése, jelentkezési előfeltételei, a végzetek száma tekintetében – külön hangsúlyt helyezve a főbb eltérésekre.
- Szakértői interjúk elkészítése a képzést vezetőikkel.
- Szakirodalmi elemzés elkészítése az elmúlt 10-15 év legjelentősebb publikációi alapján.

Tóth Zsuzsanna kollégám a különböző felsőoktatási intézmények honlapjain, a felsőoktatási rendszer központi adatbázisaiban fellelhető drámapedagógus képzéseket kutatta fel, az adatok segítségével összehasonlította és elemezte a különböző képzések rendszerét. Gabnai Katalin részletes és fontos szakirodalmi elemzést készített az elmúlt 10-15 év legjelentősebb publikációi alapján. Az én feladatom a képzések bemutatása volt a különböző, a felsőoktatási képzésekhez köthető, azokban szakfelelősként, alapítóként, meghatározó szerepet játszó szakemberekkel készített interjúk segítségével.

A kiválasztott interjúalanyok a felsőoktatásban drámát tanító, a kutatócsoport által jelentősnek minősített, egyúttal a hazai drámapedagógus-képzésben korábbi tapasztalatokkal rendelkező személyek voltak, akik különböző intézménytípusokban dolgoznak. A kiválasztást segítette az elektronikusan fellelhető képzések megkezdett összegyűjtése és a kutatócsoport munkamegbeszélésein kialakult javaslati lista, amelyből kiderült, hogy egy-egy felsőoktatási intézmény képzésének vizsgálatához kik azok a szakemberek, akik a személyes megkérdezés segítségével kompetens véleményt és a képzés története szempontjából meghatározó visszajelzést tudnak adni.

³ A kutatás összefoglalója a *Dráma-Pedagógia-Színház-Nevelés* (szöveggyűjtemény középhaladóknak) című tanulmánykötetben, 2016-ban. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet (OFI), 2016. A kiadvány az OFI honlapján elérhető és letölthető.

⁴ Részlet az OFI ajánlatkéréséből. A pályázat kiírója az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, a pályázat nyertese, lebonyolítója a Mondolat Kft., a kutatás szakmai vezetője Dr. Eck Júlia volt.

2015 májusában tizenhat, a felsőoktatásban érdekelt drámapedagógus szakembert kerestünk meg, ebből összesen tíz interjú⁵ készült, tizenegy szakember bevonásával, a kutatásban vállalt nyolc helyett. A tíz interjúból az egyik páros interjú lett, mert a két kaposvári interjúalany úgy döntött, hogy közösen válaszolnak a képzéssel kapcsolatos kérdésekre, így igyekezve árnyalt képet adni a jelenről (Dr. Gombos Péter) és a képzés indításáról (Tolnai Mária).

A képző intézmény neve (rövidítése)	Interjúalany I.	Interjúalany II.
Apor Vilmos Katolikus Főiskola (AVKF)	Dr. Pileczky Marcel	Gabnai Katalin
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (ELTE-BGGYK)	Dr. Novák Géza Máté	Gabnai Katalin
Kaposvári Egyetem (KE)	Dr. Gombos Péter	Tolnai Mária
Károli Gáspár Református Egyetem (KRE)	Dr. Lannert István	
Kecskeméti Főiskola (KF)	Fehér Éva	
Nyugat-magyarországi Egyetem (NYME)	Kaposi László	
Pannon Egyetem (PE)	Dr. Eck Júlia	Gabnai Katalin
Színház- és Filmművészeti Egyetem (SZFE)	Dr. Győrei Zsolt	Gabnai Katalin
	Dr. Golden Dániel	

Megállapítható, hogy az interjúsorozatban részt vevő valamennyi szakember a drámaoktatás ügyének előmozdítására tett központi lépésként élte meg a megszólításukat. Úgy látták, hogy az a munka, amit több éve-évtizede végeznek egy-egy felsőoktatási intézményen belül a drámapedagógus-képzés, illetve a pedagógusképzésben a drámapedagógiai ismeretek, módszerek bevezetése, megismertetése terén, a kutatás segítségével megerősítést kap. Több esetben került képbe a képzés alapítójaként, elindítójaként Gabnai Katalin. Az ő bevonása azért is fontos volt, mert jelen pillanatban egyik képzésben sem vesz részt aktívan, ugyanakkor a képzések szakmai kereteinek kialakítása, a kezdeti harcok megvívása mindenképpen az ő áldozatos és hatékony munkáját dicséri.⁶

Az interjúvázlat

Az interjúk célja a képzések árnyaltabb bemutatása volt a mai felsőoktatási és továbbképzési rendszerben. Kontrollálni, megerősíteni kívánta a drámapedagógia felsőoktatási intézményi, főként elektronikus nyilvánosságból megismerhető tényeit, tartalmi kérdéseit, problémáit. Az interjúk elemzésével a képzések intézményenkénti sajátosságait szerettük volna bemutatni, a sztenderd képzési tartalom és a változatok eltérő mintázatait elemezni, a variabilitást értékelni. Emellett képet szerettünk volna kapni a képzési programok kialakulási körülményeiről, megismerve a képzés történetét, a képzés létrehozását elősegítő igényeket, és a hiányterületeket.

A kutatás előkészítésében, a szakmai anyagok gondozásában meghatározó szerepet játszó Trencsényi László tanár úr készítette el a szakemberekkel készülő interjú kérdéssorát. A megrendelővel történt többszöri egyeztetés után a végleges kérdéssor struktúrájában az alábbi elemekből épült fel:

1. A képzés során megszerezhető drámatanári, tanári kompetenciák bemutatása.
2. A képzés egyéni története (indulás, bekapcsolódás, személyes vonatkozások, segítő partnerek a felsőoktatási intézményen belül és kívül, drámapedagógiai szövetségesek, infrastrukturális feltételek, személyi feltételek, intézményi kapcsolatok tanulásszervezési problémák, jellegzetességek bemutatása).
3. Visszacsatolás – a hallgatók bemutatása (kik jelentkeztek, kimeneti mérések, régi hallgatók visszajelzései, más visszacsatolások, sajtóvisszhang, hazai és nemzetközi kapcsolatok).

⁵ Itt szeretném megköszönni az alábbi kollégáim segítségét az interjúk legépelésében, szöveggondozásban, mert nélkülük nem jött volna létre ez a tanulmány sem: Czékmany Anna, Fazekas Ildikó, Fűsi Anna, Schmidt Katalin, Tóth Zsuzsanna és Tomkovics Tímea.

⁶ Fontos megjegyeznünk azonban, hogy a megszólított partnerek, együttműködő interjúalanyok nem fedik le teljesen a hazai felsőfokú drámatanár-képzés teljes spektrumát. A továbbiakban (erre az OFI-s tanulmányom is kitér,) az alábbi szakemberek bevonása mindenképpen szükséges a drámapedagógia felsőoktatási helyzetének vizsgálatához. Következzék a névsor ábécérendben: Debreczeni Tibor, Dr. Előd Nóra, Kiss Gabriella, Kovács Andrásné, Dr. Margócsy Klára, Móka János, Pinczésné Palásthy Ildikó, Rudolfné Galamb Éva, Szakall Judit, Takács Gábor, Dr. habil. Trencsényi László.

4. Speciális változók, jövőkép (a képzés intézményi, drámapedagógiai, köznevelési beágyazottsága, egyedi profil, büszkeségek, eredmények, marketing, tanárképzésben betöltött szerep, folytatás, közeli és távoli tervek, SWOT analízis).
5. Az interjúalanyok háttérváltozói (képzettségek, felsőoktatási, drámapedagógiai jelenlét, pályaszocializációs élmények, szerepe az adott képzésben).

Természetesen a teljes elemzést⁷ terjedelmi okokból nem tudom bemutatni, ugyanakkor e tanulmány segítségével igyekszem összefoglalni a legfontosabb tendenciákat, melyek nem csak az egyes képzésekre, hanem a drámapedagógia felsőoktatásban betöltött szerepére vonatkoznak. Úgy gondolom, hogy az interjúk során előkerült témák hasznára lehetnek minden jelenlegi és jövőbeli felsőoktatási szakembernek, valamint azoknak a drámapedagógus hallgatónak is, akik felsőoktatási képzésben vesznek részt.

1. Kompetenciák

Lássuk először, milyen kompetenciákról beszéltek a felsőoktatási szakemberek. Többen hangsúlyozták, a drámatanári kompetenciák attól is függenek, hogy alapképzésben vesz részt a hallgató, vagy szakirányú képzésben. A Pannon Egyetem képzésein napi tapasztalatunk ennek a kompetenciahalmaznak (beleértve a drámatanári és a tanári kompetenciákat is) a problémaköre. Más a célközönsége és így más a célja egy szakirányú pedagógusképzésnek (KRE, SZFE, PE, KF NYME, AVKF, KE, ELTE-BGGYK), ahol már a pályán lévő, pedagógiaileg képzett, többségében gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező pedagóguscsoport vesz részt a képzésben. A mesterképzés (PE) több rétegből tevődik össze⁸. Egyrészt tapasztalt drámapedagógusok, másrészt más tanári pályáról érkező, de pedagógiai tapasztalatokkal rendelkező tanárok, harmadrészt olyan alapszakot végzett fiatal tanárjelöltek, akik a másik szakjuk mellé ezt a drámás képzést választották, de ilyen irányú tapasztalatuk, sőt tulajdonképpen iskolai tapasztalatuk sincs. A harmadik az osztatlan képzés (PE), mely Veszprémben immár ötödik éve létezik, s lassan lesznek kimeneti tapasztalataink is, ahol a középiskolából kikerült, vagy más egyetemi képzést félbehagyó, minimális pedagógiai vagy drámapedagógiai tapasztalattal rendelkező fiatalok adják a felsőfokú ötéves képzés magját. Csak színesedik a kép az SZFE drámainstrukturor (BA) képzésével és a számos helyen jelen lévő specializációval is (KF, KE).

Tanári kompetenciák

- szakmai tudás biztossága
- nyitottság, empátia
- alkalmazkodási képesség, rugalmasság
- játékbátorság
- szociális kompetencia
- csapatban való gondolkodás képessége

A képzési kimeneti követelményrendszer részletesen tartalmazza, hogy a képzés végére a hallgatók milyen kompetenciákkal kell, hogy rendelkezzenek ahhoz, hogy a megszerzett ismereteket eredményesen és hatékonyan be tudják építeni a pedagógiai munkájukba. A pedagógusi kompetenciákkal kapcsolatban szinte minden interjúalany ugyanazokat a készség és képességterületeket emelte ki. Minden interjúban megjelenik a szakmai tudás biztossága, ami nem csak a gyakorlati tudást, hanem azt a fajta elméleti tudást is jelenti, hogy képes legyen felismerni és megkülönböztetni egymástól a különböző drámás módszereket. Ugyanilyen fontos szerepet tölt be a nyitottság, az empátia, valamint az alkalmazkodás képessége, hiszen ezek a drámatanár mindennapi munkájához elengedhetetlenek. Fontos szerepet tölt be a játékbátorság, hogy képes legyen a megszerzett tudását játékvezetőként, pedagógusként átadni, közvetíteni a tanítványai felé. Egyes képzéseknél megjelenik a fejlesztés, a szociális kompetencia és a csapatban való gondolkodás képessége. Úgy gondolom, hogy ezek a területek éppen azért lettek kiemelve a kérdések megválaszolása során, mert ezek azok a kompetenciák, amelyek hatványozottan megjelennek a saját képzésükben.

Drámatanári kompetenciák

- nyitottság, elfogadás, empátia

⁷ A leadott TÁMOP-os tanulmány eredeti címe: *Drámapedagógiai képzések a felsőoktatásban az interjúk tükrében* (PR05_Tanulmany_2)

⁸ Tevődött – mondtuk múlt időben, 2016-ban, majd az új, reformon átesett pedagógusképzési rendszeren belül ismét van jövője a drámás MA képzésnek – egyelőre csak Veszprémben.

- közösségformáló, közösség- és személyiségfejlesztő képesség
- improvizációs technikákban való jártasság
- kiváló kommunikációs képesség
- előadó-művészeti képességek
- tudatosság (az állandó önreflexió képessége)
- kooperativitás (az együttműködésre való képesség)
- konfliktuskezelés

Ebben a kérdéskörben már sokkal nagyobb a szórás, és ez talán visszavezet minket az egyes képzések célközönsége és kimeneti céljai között lévő különbözőségekre. Másfajta drámatanárokat képezhetnek egy szakirányú továbbképzésen és ismét másokat egy érettségi utáni osztatlan tanárképzés, vagy drámainstruktor-képzés keretén belül. A gyakorlatközpontúság sok esetben indul a saját élmény megszerzésétől, és a közvetítés képességének elsajátításáig tart. Ebben a kérdéskörben is kiemelték a drámapedagógus nyitottságát, az elfogadást, de előkerültek olyan képességek, melyek a drámatanár közösségformáló, közösség és személyiségfejlesztő szerepében kereshetők.

A színházban való gondolkodás feltételezi az improvizációs technikákban való jártasságot, a kiváló kommunikációs és előadóművészi képességeket (SZFE), bár tudjuk, hogy jó drámatanár lehet valaki akkor is, ha nem rendelkezik előadóművészi képességekkel. Ez a kérdéskör talán leginkább a hatást járja körül, hogy mivel hathat a drámatanár, és ebben elhangzott a tudatosság, a kooperáció és a konfliktuskezelés képessége is. A tudatosság állandó önreflexiót is feltételez, mely a pozitív elfogadás mellett nem csak értéket, de mértéket is közvetít a tanulóknak felé.

2. Egyéni történet

A képzés egyéni történetének bemutatásánál elsősorban a partnerek és szövetségesek jelenlétét, vagy éppen hiányát szeretném kiemelni, mint a válaszadók többségénél is kiemelt szerepet kapott tényezőt. Egy képzés elindításánál, megerősítésénél, vagy adott esetben kiszélesítésénél meghatározó szerepet játszik a képzés külső és belső környezetének hozzáállása. Az interjúalanyok nagyon fontosnak tartották a képzésben részt vevő tanárok saját kapcsolati hálóját is. Ez segített többek között a képzés ismertté tételében és a tanári kar kialakításában. A belsős és külsős (óraadó) oktatók arányára jellemző, hogy a színházi, irodalmi vagy a szakirány más részeihez kapcsolódó kurzusokat az intézmény meg tudja oldani belső munkatársaival, míg az eredendően drámapedagógiai kurzusok vezetése óraadó drámatanárok bevonásával történik, akik így nagy számban és lelkesen vesznek részt a felsőoktatási drámás képzéseken.

Az interjúalanyok többsége kiemelte a képzés megalapításakor segítő mestereit, elsősorban Gabnai Katalint, számos képzés alapítójaként, valamint Trencsényi Lászlót, aki a drámapedagógiai felsőfokú képzések akkreditációjának kritikus időszakában a Magyar Akkreditációs Bizottság tagjaként, illetve szakértőjeként számos képzés indulásánál jelen lehetett. A válaszadók kivétel nélkül fontosnak tartották megemlíteni a képzések alapításánál a jó egyetemi környezetet, a belső kapcsolatokat. Az egyetem vezetői, a dékán, az adott tanszékvezető közreműködése és jóindulata nélkül nem beszélhetnénk ma a felsőoktatásban drámapedagógiáról. Ezek a szakemberek felismerték, hogy a drámapedagógus képzéssel megerősödhet az egyetemi tanárképzés, nőhet az egyetem presztízse a pedagógusképzésen belül. Hozzá kell tennünk, hogy az egyéni jóindulat léte (vagy nem léte) máig kiszolgáltatottá teszi a képzéseket és azok vezetőit a felsőoktatási intézményeken belül. Ma még kevés olyan PhD-val rendelkező drámapedagógus szakember van, akikre egyetemi képzést lehet alapozni, ezt is kiemelték az interjúalanyok.

Külső segítőként civil szervezeteket, közművelődési intézményeket jelöltek meg a partnerek között. Számos alkalommal került elő országos partnerszervezetként a több képzés munkájához szakmai segítséget adó Magyar Drámapedagógiai Társaság, a Marczibányi Téri Művelődési Központ, a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ és a Káva Kulturális Műhely neve is.

Közoktatási intézményekkel valamennyi képzés kapcsolatban áll, de ez pedagógusképzés esetén azt hiszem, hogy természetesnek is mondható. Helyi színházzal, bábszínházzal a KRE, KF, KE, PE képzéseiben jött létre együttműködés, míg színházi nevelési társulattal a múltban az AVKTF és a jelenben a ELTE-BGGYK és a NYME képzéseiben van meghatározó szakmai kapcsolat. Az ELTE BGGYK kiemelte, hogy a képzést tudatos kapcsolatépítéssel tervezték meg a karon, így nyílt lehetőség arra, hogy ne csak egyes oktatókat, hanem egy civil szervezetet is bevonjanak a munkába (Káva Kulturális Műhely). Regionális együttműködésről csak a Kecskeméti Egyetem egyik projektjével kapcsolatban beszélhetünk, ahol bűnmegelőzési projektbe vonták be a képzés oktatóit és hallgatóit. Egyetemközi együttműködésről csak a Pannon Egyetem és az ELTE BGGYK képzésvezetői tudtak beszámolni.

A drámapedagógus képzések állandó kérdése a tanulásszervezés. Az elsősorban intenzív, gyakorlat központú képzések technikai és térigénye a legtöbb helyen könnyen megoldható, ám az örökös átrendezés nem egyszer okoz konfliktust a frontális és az interaktív tantárgyak oktatói között (KRE). Számos helyen fontos része a szakirányú képzésnek a pedagógus szakvizsga is (NYME, AVKF, KE), ezért szakmai, elsősorban színházi tantárgyakat kellett beáldozni a képzés átalakítása során (NYME). Ahol nincs szakvizsgára lehetőség, ott is lenne igény rá a pedagógus előmenetel miatt. (KRE)

Problémát okoz több helyen a képzésre jelentkezők heterogén összetétele. Talán hasznosabb lenne az egyes képzések között valamiféle szakmai konszenzus, hogy az egyik elsősorban középiskolai tanároknak, a másik óvodapedagógusoknak, a harmadik színházi érdeklődésűeknek szól, s így a jelentkezők szakmai alapon és nem a képzés helyszíne, a tandíj, vagy az adott egyetem presztízse alapján választanának (KRE). Az 1998-as alapítási rendelet sok olyan tantárgyat tartalmazott, amelyekre a képzésben nem volt igazán szükség, itt a tantárgyon belüli hangsúlyok áthelyezésével oldották meg a felmerülő problémákat. (KE, NYME)

3. Visszacsatolás

Az interjúszövegek vizsgálatából kitűnik, hogy az alapintézmény hallgatói összetétele befolyásolja a szakirányú képzés (valamennyi intézmény) vagy az alapképzésre jelentkezők (PE, SZFE) hallgatói összetételét. Természetesen mindig mindenhol vannak kivételek, de általánosságban ez elmondható. Tanítóképző intézményben elsősorban óvodapedagógusok és tanítók jelentkezésére számítanak. Az ELTE BGGYK szakirányú továbbképzés drámapedagógus hallgatóinak egyharmada gyógypedagógus (ELTE BGGYK). Tanítók mellett gyógypedagógusok vannak a KE képzésén is. A SZFE-n elsősorban magyartanárok végeznek a szakirányú továbbképzésen. Mivel a színész diplomát is elfogadták a jelentkezéskor, ezért megjelentek végzett színészek is az ország számos pontjáról. Színész hallgatók bekapcsolódtak a NYME képzésébe is.

Vannak olyan intézmények, ahol teljesen változatos a hallgatók összetétele (PE, KRE, NYME) ez a képzés többirányúságából, újdonságából vagy népszerűségéből is fakadhat. A szakvizsgás képzésre eljutnak intézményvezetők is, akik szeretnék saját iskolájukat, óvodájukat ezzel a profillal is gazdagítani (KF)

Külön bekezdést érdemel a PE sokféle képzése, ahol a legfiatalabbak az osztatlan tanárképzésben vesznek részt, a diplomával rendelkezők az MA képzésben, a drámás múlttal rendelkezők döntő többségben a két féléves MA képzésben, és pályán lévő pedagógusok a szakirányú továbbképzésben.

A hallgatók életkori összetétele változatos, a képzéseken az interjúalanyok elmondása szerint egyre több a fiatal, általánosságban arról számoltak be, hogy a gyakornoki időszak leteltétől a nyugdíj előtti pillanatokig a legkülönbözőbb korosztály jelentkezik. A drámapedagógus képzésre többnyire hölgyek jelentkeznek, elvélve akad egy-két férfiú, akik jelenléte az interjúalanyok szerint mindig jóindulatúan hat a csoport hangulatára. (Egészen kivételesnek számít, hogy a PE most végzett szakirányú továbbképzésén szinte ideális volt a hallgatók aránya.)

A végzett hallgatókkal az interjúk tanúsága szerint egyedül egy intézmény foglalkozik jelenlegi (2015-ben folyó) képzésének és jövőbeli képzéseinek ilyen jellegű mérésével (ELTE BGGYK). Az összes többi képzés vagy annyira új, hogy még nincs releváns adata a visszacsatolásról, vagy az intézmény hivatalosan nem foglalkozik a követéssel, csupán informális visszajelzésekből következtethet a hallgatói bevételekről, elégedettségről.

A nem hivatalos visszajelzések formái a megemlékezés sorrendjében: szakdolgozat témaválasztás, szakmai problémákkal az intézmény oktatójának megkeresése, meghívás rendezvényre, bemutatóra, a hallgatók továbbra is pedagógusként dolgoznak, egyre több hallgató jelentkezik a képzésre, személyes történetek, visszaemlékezések az első képzésekről találkozik alkalmával. Az évfolyamok csoportként megmaradnak az internetes közösségekben.

A pozitív visszajelzések ellenére megállapítható, hogy a drámapedagógiai képzések esetében (lehetséges, hogy valamennyi felsőoktatási képzésnél ez a helyzet, de jelen pillanatban a drámás képzéseket vizsgáltuk) nincs működő bevételek vizsgálat és utánkövetés.

4. Speciális változók, jövőkép

Amikor arról kérdeztem beszélgetőtársaimat, hogy mire a legbüszkébbek a képzésben, akkor változatos válaszokat kaptam. Idemácsolom a legfontosabbakat, egy kis ábrába sűrítve, hogy a kapott válaszok szolgáljanak bizonyítékul a drámás képzések vezetőinek sokszínűségéről. Az, hogy ki mire a legbüszkébb, természetesen azt is jelzi, hogy hol tart éppen a képzés – jól beágyazott, több hallgatói évfolyamon túl lévő egyetemi képzésről beszélhetünk, vagy épp egy most induló, a felsőoktatási intézményen belül a helyét kereső továbbképzésről.

Kapcsolatok – hazai, nemzetközi

Általában elmondható, hogy a képzés hazai kapcsolatai fedésben állnak az oktatói listával, vagyis azokkal vannak a képzés kapcsán szakmai együttműködésben, akik tanítanak is náluk. Ezt a tendenciát egyértelműen mutatja a KF interjúban a képzés története, ahol a képzésvezető megismerkedett a különböző műhelyekkel és személyekkel, bejárva a drámapedagógia színtereit – módszertani rendezvények, továbbképzések, szakmai napok –, majd meghívta azokat a szakembereket, akiknek a munkáját úgy ítélte meg, hogy hozzá tudnak adni a képzéshez.

Természetesen nagyon fontos, hogy a drámapedagógia meghatározó személyei tudjanak a képzésről, esetleg belelássanak a struktúrába, ám erre hivatalos fórum nem létezik. Az MDPT módszertani rendezvényén több alkalommal (legutóbb 2010-ben és 2014-ben) szervezett találkozót a felsőoktatásban dolgozó drámapedagógus szakembereknek, a képzéseket vezetőknél. Közben megalakult a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának Drámapedagógiai Albizottsága, mely célkitűzéseivel az MDPT-hez hasonlóan igyekszik megteremteni a szakmai együttműködés kereteit, valamint a koordináció segítségével a drámapedagógia hatékony szakmai érdekképviseletét a felsőoktatás és a kutatás-fejlesztés területein.

Nemzetközi kapcsolatokról csak budapesti székhelyű képzések számoltak be (SZFE, ELTE BGGYK): ezek néhány esetben az egyetem, de sokkal inkább a képzésvezetők saját korábbi drámapedagógiai kapcsolataira épülnek. Megjegyzendő, hogy számos drámatanár tartott tréninget színházi nevelési társulatok, vagy az MDPT szervezésében, ám a hivatalos kapcsolatépítésre ezek a találkozások, úgy látszik, nem voltak alkalmasak. Egy vendégelőadó meghívása természetesen jelentős költséggel jár, ugyanakkor a szervezői vagy pályázati együttműködés segíthetné az előrelépést az intézmények között.

Sajtó, marketing

Nincs, vagy csak szórványosan van sajtóanyag a képzésről, az is helyi, regionális sajtóban megjelenő híradás. Igaz, szinte valamennyi interjúalany kihangsúlyozta, hogy a képzések marketingjében van még feladatuk. A kilencvenes években mintha nagyobb figyelem irányult volna a felsőoktatási drámás képzések felé. Sok esetben már nem a nyomtatott sajtó elérése a cél, hanem olyan internetes fórumok, az intézményhez köthető és tőle független sajtóorgánumok megnyerése, akikre a célközönség, a képzésre vélhetően jelentkezők is figyelnek. Kihangsúlyozták a hallgatói közösségi csoportok véleményformáló erejét, valamint az intézményi honlapok fontosságát. A 2015-ös kutatást, illetve a megkeresésüket is egyfajta megmutatkozási lehetőségként is élték meg.

A képzés egyedi profilja

Az erre a kérdésre adott válaszokból kiderült, hogy az interjúalanyok intézményük, képzésük mely jellemzőit tartják egyedinek, fontosnak. Természetesen minden drámás képzés sokkal összetettebb annál, hogy egy-egy kiemeléssel kizárjuk a képzésben megjelölt többi célt, ezért inkább hangsúlyokról beszélhetünk, nem feledve, hogy valamennyi képzés szinte az összes alább szereplő célt tartalmazza.

Szakirányú képzések intézményi sajátosságai:

- A KF és a KRE a *játékközpontúságot* és a *képzés sokoldalúságát* emeli ki, hogy sokféle hatás érje a hallgatókat, melyből saját maga fogja kiválasztani a pedagógusi pályájához szükséges elemeket és módszereket.
- A KE hangsúlyozottan jelöli meg célként a *szociális érzékenység*, az *önismeret* és az *érzelmi intelligencia fejlesztésének* fontosságát.
- A PE színházpedagógiai végzettséget is ad, így *több színházi tartalom* jelenik meg a képzésben.
- A NYME a tudatos tervezéssel a *tanítási drámát* helyezi előtérbe, az elmúlt két évben a hallgatók a színházi nevelést választották specializációként.
- A SZFE az *előadó-művészettel* kapcsolatos tartalmakat hangsúlyozza, építve az intézmény speciális képzési lehetőségeire.
- Az AVKF képzésébe a *hagyomány*, ezen belül a *néptánc*, a *szociálpedagógia* és a *bábjáték* kerül be plusz tartalomként.
- A KE szakirányú képzésében (és a specializációban is) a tanítói, óvó- és gyógypedagógusi módszertani eszköztár szélesítése a cél, fejlesztve a hallgatók szociális érzékenységét és érzelmi intelligenciáját.
- Az ELTE BGGYK-nál pedig a *fogyatékoság-ügyi, gyógypedagógiai fókusz* jelenik meg pluszként a szakirányú továbbképzésben.

A többi (nem szakirányú) képzésben általában az intézmény és a képzés jellege is befolyásolja a speciális tartalmakat.

- A PE MA-sai már a közoktatásban vannak, s ezt szeretnék (hasonlóan a szakirányú képzéshez) sokoldalú drámás végzettséggel kiegészíteni.
- A PE osztatlan tanár szakos nappali képzése, melyben most tart féléves zárógyakorlatánál az első évfolyam, így is egyedülálló a drámapedagógiai képzési palettán.
- A SZFE drámainstrukturái egyfajta közvetítői, menedzseri szerepre készülnek. Ez a képzés szintén egyedülálló, a színházi szakmával való együttműködés lehetősége teheti egyedivé a képzést.

Jövőkép

Erre a kérdéskörre három típusválaszt kaptam. Az interjúkban szereplő tények mellett szeretném kiemelni, hogy valamennyi kollégám helyzetlátásában és helyzetértékelő képességében maximálisan megbízom, ezért úgy látom, hogy a képzés jövőképe, az ebben való gondolkodás, tervezés nem elsősorban rajtuk múlik. Most kivételesen nem fogok hivatkozni az egyes felsőoktatási intézményekre, hiszen nem szeretném leegyszerűsítve értékelni, ezzel nehéz helyzetben hozni az egyes képzéseket.

- a. A képzés beindult, az intézmény vezetése támogatja a képzésért felelős oktatót. A képzés létrejöttét, újraindulását, megmaradását (több intézményről beszélek) egyértelmű sikernek könyveli el. Vannak nehézségek (például egyes esetekben óraszám vagy óradíjcsökkentés), de az „ügy”, a képzés fennmaradásának érdekében minden megoldás érdekl. Bővítésben gondolkodik, esetleg új szakirány indításában, a jelenlegi kibővítésében, Ehhez kér és kap támogatást. (Nem egy esetben a külsős oktatóktól is.)
- b. A képzés beindulása és felfutása bizonytalanná tette a vezető és a szak helyzetét az intézményen belül. Konkurenciát látnak benne, és igyekeznek munkáját megnehezíteni. Az intézmény oktatói és vezetői közt nagy a fluktuáció. A jogszabályi változások néhány esetben csoportszám csökkenést hoznak. Ezt és a külső támogatás hiányát a képzésvezető kudarcként éli meg (csakúgy, mint kollégája, aki elindította, behívta a képzésbe), és jelenleg a felsőoktatási struktúraváltásban a drámapedagógia helyzetét reménytelennek látja.
- c. Teljesen új struktúrájú képzés indul, ebben az újdonságban elég sok bizonytalanságot, és óvatosságot tapasztal a vezetés részéről is. Úgy éli meg a képzés jövőjét, hogy az egyrészt az első képzés bevalásán is múlhat, ugyanakkor vannak rajta kívülálló erők, melyeket nem tud mással befolyásolni, csak minőségi munkával, de sokszor ez sem jelent garanciát.

SWOT analízis

Hasonló tendenciákat mutat a válaszokból összeállított SWOT táblázat is. A képzések erősségeiben és gyengeségeiben, valamint a lehetőségeknél és a felmerülő veszélyeknél egyforma nézőpontból beszéltek az interjúalanyok. Számos esetben azt tartották a legfontosabbnak, hogy ne csak külön képzésként, hanem valamiféleképpen az általános tanárképzés részeként is találkozhatnak a hallgatók a drámás módszertannal. Az is

előkerült minden esetben, hogy a legfontosabb a tanárok és a hallgatók személyes elköteleződése, mert e nélkül a drámapedagógia csak egy ajánlat vagy egy néhány órás szeminárium témája lenne a sok pedagógiai módszertani eszköz között.

<p>ERŐSSÉGEK Sok elkötelezett hallgató. Sokszínű tanári kar. Új és más szemléletmódot ad. Gyakorlatorientált és hallgatóközpontú a képzés. Erős hallgatói közösségek (FB stb.). Elkötelezett tanári kar.</p>	<p>GYENGESÉGEK Időhiány (nincs idő a beérésre). A jelentkezők sokféle előképzettsége. Az alapképzésben lévő hallgatók nem igazán cél-tudatosak. Ha alacsony a létszám, számos gyakorlatot nem tudnak megfelelően modellezni. Hiányzik a főállású drámapedagógus oktató.</p>
<p>LEHETŐSÉGEK A képzések specializálódhatnak/ajánlani lehetne egymást. Fókuszáljunk a tanárképzésre. Az osztatlan képzésben rengeteg gyakorlati óra lesz. Köznevelés + közművelődés. A színházi és a pedagógiai kreatív innovációk. Ha az egyetem támogatja a képzést, fontosnak tartja, akkor minden problémát meg lehet oldani. Amíg vannak elkötelezett emberek, addig ezt a képzést nagy veszély nem fenyegetheti.</p>	<p>VESZÉLYEK Versenyhelyzet, konkurenciaharc az egyes képzések között. Állami, egyetemi intézeti döntések. Tőlünk független, megmagyarázatlan okból megszüntetik a képzést. A színházi és pedagógiai intézményrendszer me-revségei jelenthetnek problémát. Nem látszik a fejlesztés, a megújulás lehetősége. A szakirányú továbbképzés esetében a változó létszám bizonytalanná teheti a képzés elindulását.</p>

5. Háttérváltozók

Az interjú végén a résztvevő szakemberekkel egy olyan kérdéssorozatot beszélünk meg, amely a saját végzettségükön túli háttérváltozókkal foglalkozott, amivel személyesebbé tudtuk tenni a megkérdezett interjúalany szakmai pályájának bemutatását.

Mivel a szakembercsoport kiválasztásának alapja a képzésben betöltött szerep volt (meghatározó személy, szakfelelős), annak ellenére, hogy felfedezhetők párhuzamosságok és azonosságok, mégsem tekinthetjük a kiválasztottak körét reprezentatív mintának. Ezért itt kapott válaszaikat ezekben a kérdéskörökben nem elemezzük. A háttérváltozók leírását az interjúalanyok kiválasztása miatt tartottuk fontosnak.

Az alábbi megállapítások csupán kezdeti megjegyzések, illetve megállapítások, egy későbbi *drámapedagógus életpálya kutatás* érdekében.

Interjúalanyaink túlnyomórészt humán alapvégzettséggel rendelkeznek. Mivel valamennyien a felsőoktatásban dolgoznak, magasan kvalifikált, többségében tudományos fokozattal rendelkező szakemberek. Valamennyi képzésvezetőnek van drámapedagógiai tapasztalata, még ha ez nem is minden esetben jelent magas fokozatú szakirányú végzettséget.

A képzéseket jelenleg meghatározó szakemberek között megfigyelhető a generációváltás. Még jelen vannak a drámapedagógia hazai történetének úttörői, akik a módszer magyarországi bevezetésénél is ott voltak, így a hazai felsőoktatási rendszer kapuinak megnyílásakor egyértelmű volt, hogy őket kéri fel oktatónak, majd képzésvezetőnek. Megjelentek ugyanakkor a fiatalabb nemzedék képviselői is, akik nem egy esetben „tanítványok”.

Az interjúkból egyértelműen az derül ki, hogy sok drámás szakember tanít a felsőoktatási intézményhálózatban. A vizsgált intézményekben legalábbis ezt tapasztaltuk. A többség azonban csak óraadóként vesz részt a képzésben⁹.

Jelenleg már mindenhol van egy tudományos fokozattal rendelkező képzésvezető, aki nem feltétlenül drámapedagógus, de az egyetemi struktúrában az ő jelenléte legalizálja a képzést, amiben személyesen részt is vesz, például nem drámás tantárgyak oktatásában. (Megjegyzés: a drámapedagógusok döntő többsége a köznevelési intézményhálózatban dolgozik, és ezt a munkáját egészíti ki a felsőoktatási óraadással.)

Három meghatározó pályaminta rajzolódik ki az interjúk során. Nem feltétlenül kell mindenkit ezekben a kategóriákba elhelyeznünk, ugyanakkor jellegzetes történetek az alábbi vonalak mentén rajzolódnak ki.

⁹ Ennek egyik oka a tudományos fokozatok hiánya, másrészt az egyetemi humángazdálkodás sajátosságai keresendők.

Először beszélhetünk az első generációról. Ők a drámapedagógia nyolcvanas éveiben már aktív generációjához tartoznak, így kapcsolódtak be a felsőoktatásba. Részt vettek a kezdeti lépésekben, alapítói, vezető tanárai egy-egy képzésnek. Jó esetben még jelen vannak a felsőoktatásban, néhány esetben a képzés átadása nem volt minden konfliktustól mentes. Drámás felsőfokú végzettsége nem feltétlenül van, de mindenki tőle tanulta a szakmát.

A második generációhoz tartozó drámapedagógus, a közoktatásból érkezik, végzettséget szerez a 90-es évek drámás képzéseiben, majd bekapcsolódik a felsőoktatásba – sok esetben éppen mesterei hívására. Később tudatos átadással, vagy kényszerből átveszi a képzést.

Végül van az a szakember réteg, akit úgy hívhatunk, aki megérkezett a drámás képzésbe. Más területről érkezett, de nyitott a drámapedagógia felé. Tudományos fokozata segíti abban, hogy egy adott képzés felelős vezetője legyen. A felsőoktatásban jól képviseli a képzés érdekeit, de magát a képzést csak a határtudományok felől látja, tudja.

6. Összegzés

Ebben a tanulmányban a 2015-ös TÁMOP-os drámapedagógiai kutatás felsőoktatási tapasztalatait és tanulságait foglaltam össze. A drámatanári kompetenciáktól a képzések történetének és jelenlegi helyzetének bemutatásán keresztül igyekeztem képet adni a drámapedagógia felsőoktatási helyzetéről a meghatározó szerepet játszó oktatókkal készített interjúk segítségével. Célom ezzel az volt, hogy kiegészítsem a Drámapedagógia-Színház-Nevelés¹⁰ tanulmánykötet kutatáshoz kapcsolódó fejezeteit és segítsen a hazai drámapedagógia felsőoktatási történetének feldolgozását. Bár a kutatásban kapott kép 2015-ös, nagy változások az elmúlt két esztendőben nem történtek ezen a területen. A drámapedagógiában (részben ennek a kutatásnak az impulzusára) megalakult az MTA Pedagógiai Bizottságának Drámapedagógiai Albizottsága. A képzések interneten fellelhető adataival, annak frissülésével kapcsolatban külön tanulmányt készít a DPM-be Tóth Zsuzsanna.

Végezetül hadd térjek vissza arra a kérdésköre, hogy mennyiben és miként tartják fontosnak az interjúalanyok a drámapedagógia beépülését a tanárképzésbe. Ahogy a válaszadók tisztában voltak azzal, hogy a saját képzésükkel kapcsolatban bőven lenne tennivaló a különböző típusú felsőoktatási intézményekben, az erre a kérdésre adott válaszok szintén egységes képet mutattak. Ezt az egységes véleményt szeretném megerősíteni befejezésül az interjúkból kiemelt idézetek segítségével.

- „Nem kell mindenkinek ezt csinálni, de minden tanár szakosnak tudni kellene róla.” (dr. Lannert István)
- „Ez egy tökéletes eszköz lehet az alapképzésben is a pedagógusjelöltek kezében. A drámapedagógia szemléletváltásra veszi rá a hallgatókat, hogy elvonatkoztatassanak a füzettől, a könyvtől és mozgassák, cselekedtessék tanítványaikat.” (Fehér Éva)
- „Ezen dolgozunk, hogy beépüljön az általános tanárképzésbe.” (dr. Eck Júlia)
- Gabnai Katalin erre a kérdésre nem válaszolt, de ezért dolgozott, dolgozik, ezt képviseli valamennyi felsőoktatási képzés, amit elindított a kilencvenes évektől kezdve.
- „A mindennapos képzésben kötelező tárgyként szükséges tanítani.” (dr. Pileczky Marcel)
- „Minden pedagógusnak szaktárgytól függetlenül kellene a dramatikus módszerekkel ismerkednie. Az, hogy játékban, improvizációban, megjelenítésben gondolkodni tudó pedagógusokat képezzünk elengedhetetlen fontosságú. Ezt fontosabbnak gondolom, mint a szakirányú továbbképzést.” (Kaposi László)
- „Én csak olyan felsőoktatási intézményben dolgoztam, ahova szervesen beépült a drámapedagógia. Ehhez azonban meg kellett teremteni a személyi feltételeket. Szakembereket, képzéseket kell hívni, meg kell nézni, hogy az adott pedagógusképzési hely mit gondol a művészetpedagógiáról.” (dr. Novák Géza Máté)
- „Sajátélményű drámapedagógiai foglalkozáson minden tanárjelöltnek részt kellene vennie, ezek a formák ideálisak lennének a szociális kompetenciáik fejlesztésére.” (dr. Golden Dániel)
- „10-es skálán 14-es lenne a fontossága.” (Tolnai Mária)
- „A bolognai rendszer sok mindent megváltoztatott. Én úgy látom, hogy például a felsős tanárok alig jelentkeznek képzésünkre, ők nem annyira pedagógusok, mint inkább fizikusok, matematikusok... A drámapedagógia ezen is tudna segíteni.” (dr. Gombos Péter)
- „Ez a folyamat a színházakban is elindult, a drámapedagógia egyre nagyobb súllyal van jelen a színházak kínálatában.” (dr. Győrei Zsolt)

¹⁰ Dráma-Pedagógia-Színház-Nevelés (2016) alkotó szerkesztő: Illés Klára, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016